

**МІСЦЕ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
І СПІВРОБІТНИКА ОПЕРАТИВНОГО ПІДРОЗДІЛУ
У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

У статті на базі аналізу функцій керівника органу досудового розслідування і співробітника оперативного підрозділу, визначених законом органів правопорядку, обґрунтовується безпідставне віднесення цих владних суб'єктів до сторони обвинувачення у кримінальному провадженні та пропонується замість них віднести до сторони обвинувачення потерпілого, його представника – адвоката, законного представника потерпілого, цивільного позивача і його представника – адвоката.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, сторони кримінального провадження, керівник органу досудового розслідування, співробітник оперативного підрозділу, потерпілий, функції.

В статті на основі аналізу функцій керівника органу досудового розслідування і співробітника оперативного підрозділу, визначених законом органів правопорядку, обґрунтовується безосновательное отнесение этих властных субъектов к стороне обвинения в уголовном производстве и предлагается вместо них отнести к стороне обвинения потерпевшего, его представителя – адвоката, законного представителя потерпевшего, гражданского истца и его представителя – адвоката.

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, стороны уголовного производства, руководитель органа досудебного расследования, сотрудник оперативного подразделения, потерпевший, функции.

In the article on the basis of the analysis of the functions of the head of the pre-trial investigation body and the officer of the operational unit determined by the law of the law-and-order bodies, justifies the unreasonable assignment of these power subjects to the party of the prosecution in criminal proceedings and it is proposed instead to attribute to the party the prosecution of the victim, his lawyer, the legal representative of the victim, the civil plaintiff and his/her lawyer.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, parties of criminal proceedings, head of pre-trial investigation body, operative unit officer, victim, functions.

Вступ. Під час прийняття кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України) вітчизняний законодавець чітко і однозначно визначив функцію керівника органу досудового розслідування, який діє на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчими. Так, у ч. 1 ст. 39 КПК України прямо відзначається, що «керівник органу досудового розслідування організовує досудове розслідування», тобто виконує не процесуальну, а суто організаційно-управлінську функцію. А це означає, що діяльність керівника органу досудового розслідування спрямована лише на забезпечення правильного перебігу та якісних результатів розслідування кримінальних правопорушень (кримінальних проступків і злочинів) підпорядкованими йому слідчими.

Дослідженню окремих проблемних питань зазначеної проблематики присвятили увагу такі науковці, як: О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, О.М. Ларін, О.Р. Михайленко, В.Т. Нор, В.П. Півненко, М.А. Погорецький, В.М. Савицький, М.С. Строгович, М.Є. Шумило, В.М. Юрчишин, О.О. Юхно, О.Г. Яновська та інші.

© ПОПОВИЧ І.М. – суддя (Господарський суд Харківської області), здобувач кафедри публічно-правових дисциплін (Університет сучасних знань)

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження процесуально-правового статусу і ролі керівника органу досудового розслідування та співробітника оперативного підрозділу у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

Результати дослідження. У зв'язку з непроцесуальним характером функції керівника органу досудового розслідування чинний КПК України не передбачає жодних процесуальних дій і рішень слідчого, які б виконувалися чи приймалися ним з обов'язковою участю керівника органу досудового розслідування, підписування, візування, санкціонування чи затвердження ним. Пояснюється це тим, що організаційно-управлінська функція керівника органу досудового розслідування відіграє до процесуальної функції слідчого лише допоміжну, службову роль, забезпечуючи оптимальні темпи і якість слідчої діяльності [1, с. 31–35].

Зазначений вид діяльності регламентується переважно підзаконними нормативними актами, а серед організаційно-управлінських рішень керівника органу досудового розслідування визначну роль відіграють його покази, розпорядження, доручення і вказівки. І хоч ці рішення разом з різними формами початкового, проміжного і кінцевого контролю не є процесуальними, але без їх використання неможливо забезпечити злагоджену діяльність слідчого органу (підрозділу), сформувати дієву слідчу групу, забезпечити спеціалізацію слідчих тощо [2, с. 14].

Отже, функція керівника органу досудового розслідування як суто відомчо-контрольна є внутрішньою і реалізується виключно в межах певного органу правопорядку, в структурі якого діє конкретний слідчий підрозділ. Будь-які вказівки керівника органу досудового розслідування, подані підлеглим слідчим, у жодному разі не можуть суперечити процесуальним письмовим вказівкам прокурора, наданим цим же слідчим (ч. 3 ст. 39 КПК України).

Чинним КПК України не передбачено жодного організаційно-управлінського рішення керівника органу досудового розслідування, яке б могло бути оскаржене учасниками досудової стадії процесу до прокурора або слідчого судді. Законом навіть не передбачено можливості відбору цього владного суб'єкта досудового розслідування. Не всі учасники досудового розслідування знають, хто саме здійснює організаційно-управлінське (контрольне) керівництво слідчим, який безпосередньо реалізує кримінальне правопорушення, та яка роль цього владного суб'єкта у такому провадженні, бо він не розглядає і не вирішує ні їхніх заяв, ні їхніх звернень, ні клопотань, ні скарг. Керівники органів досудового розслідування постійно спілкуються лише з підпорядкованими їм слідчими, тому їх не знають не лише учасники досудового розслідування, а й самі судді [3, с. 220].

Завдання керівника органу досудового розслідування – здійснювати постійне спостереження за ходом і результатом розслідування кримінальних правопорушень слідчими, удосконалювати форми, методи розслідування різних видів кримінальних правопорушень [4, с. 247–250]. У разі виявлення незаконного процесуального рішення, винесеного підпорядкованим йому слідчим, керівник органу досудового розслідування не має права скасувати його самостійно, а зобов'язаний лише повідомити про це наглядаючого прокурора, щоб той вирішив це питання своєю владою.

Резонно виникає запитання: навіщо і з якою метою український законодавець відніс такого владного суб'єкта досудового розслідування до сторони обвинувачення (ст. 36–41 КПК України)?! Зрозумілої відповіді на це питання неможливо знайти ні в законодавстві, ні в науковій, ні в навчальній літературі. По-перше, обвинувачення – це основоположна (загальнопроцесуальна, наскрізна) функція кримінального провадження, яка до організаційно-управлінської (контрольної) функції керівника органу досудового розслідування, що виконується лише в єдиній стадії процесу – досудовому розслідуванні, не має жодного відношення. Учасники сторони обвинувачення, які масштабно діють на всіх стадіях кримінального процесу, мають спільний інтерес у притягненні підозрюваного, обвинуваченого до кримінальної відповідальності і його покаранні. При цьому вони постійно змагаються з учасниками сторони захисту у передбачених законом формах. Керівник органу досудового розслідування не має ні спільного інтересу з учасниками сторони обвинувачення, ні будь-яких форм змагальності зі стороною захисту. Він навіть не допускається до судово-контрольних проваджень, які здійснюються слідчим суддею в умовах змагальності сторін [5, с. 277–278].

Груба помилка, допущена законодавцем України під час формування сторони обвинувачення, пояснюється відсутністю теоретичного обґрунтування сутності призначення і правового статусу відомчого контролю за досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень слідчими.

Крім керівників органів досудового розслідування, законодавець помилково відніс до сторони обвинувачення ще й співробітників оперативних підрозділів, визначених ст. 41 КПК Укра-

їни, органів правопорядку, які за письмовими дорученнями слідчого та прокурора виконують окремі слідчі (розшукові) дії з окремих кримінальних проваджень, а у разі необхідності й окремі негласні слідчі (розшукові) дії. Звертає на себе увагу той факт, що співробітники оперативних підрозділів віднесені до сторони обвинувачення (ст. 36–41 КПК України), не зважаючи на те, що в п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України, де міститься визначення процесуального терміна «сторони кримінального провадження», про них нічого не сказано.

Оперативні підрозділи – це структурні правові підрозділи визначених законом державних органів правопорядку, які виконують оперативно-розшукову функцію за межами кримінального процесу. У разі виявлення вчинених чи підготовлених для вчинення кримінальних правопорушень вони скеровують відповідні матеріали прокурору чи слідчому для вирішення питання про необхідність проведення досудового розслідування [6, с. 336–338]. Співробітники відповідних підрозділів (крім підрозділу детективів і підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК України). Зазначені співробітники оперативних підрозділів можуть залучатися до кримінальних проваджень лише за письмовими дорученнями слідчого чи прокурора для виконання окремих слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій. Під час виконання цих дій правовий статус співробітника і його правова функція не змінюються, хоч доручену йому процесуальну дію він виконує за правилами (процедурою), встановленими для слідчого. Додержанням цього положення Закону (ч. 2 ст. 41 КПК України) забезпечується належність, допустимість отриманого доказу. Виконуючи письмове доручення слідчого, прокурора, співробітник оперативного підрозділу не знає ні обвинуваченого, ні потерпілого, ні захисника, ні інших учасників кримінального провадження, ні матеріалів розслідуваного слідчим кримінального правопорушення. Таке дотичне відношення співробітника оперативного підрозділу до розслідуваного кримінального правопорушення не трансформує його у повноцінного учасника кримінального процесу, а тим більше, у сторону обвинувачення, що діє на всіх стадіях кримінального провадження. У нього відсутній будь-який власний обвинувальний чи захисний інтерес у цьому провадженні. Тож не випадкова відсутність посилань на цього суб'єкта не лише у п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України, де роз'яснюється зміст терміна «сторони кримінального процесу», а й у п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, де роз'яснюється зміст терміна «слідчий».

Неможливо пояснити, чим керувався законодавець України, відносячи співробітника оперативного підрозділу до сторони обвинувачення у кримінальному провадженні. Жодному змагальному кримінальному процесу розвинених демократичних країн світу не відомий подібний учасник сторони обвинувачення, який не вступає у будь-які процесуальні правовідносини з іншими учасниками кримінального провадження, ні з ким з них не сперечається і навіть нікого з них не може ввізнати у разі пред'явлення його іх для ввізнання.

Висновки. Таким чином, наведені нами аргументи свідчать про нагальну потребу вилучення як керівника органу досудового розслідування, так і співробітника оперативного підрозділу зі сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, бо це спотворює правильність розмежування основоположних (загальнопроцесуальних, наскрізних) функцій кримінального провадження обвинувачення і захисту, що тягне за собою суттєве зниження ефективності кримінальної процесуальної діяльності. Місце цих квазіучасників на стороні обвинувачення мають зайняти потерпілий (жертва кримінального правопорушення), його представник – адвокат, законний представник потерпілого і цивільний позивач, його представник – адвокат. Така сторона обвинувачення буде повноцінною та активно діятиме на всіх стадіях кримінального провадження [7, с. 65]. Зазначене реформування сторони обвинувачення відповідатиме не лише положенням теорії кримінального процесу України, міжнародним правовим стандартам, законодавчій практиці багатьох сучасних демократичних держав, а й сприятиме значному підвищенню результативності діяльності кримінальної юстиції України.

Список використаних джерел:

1. Михайленко О.Р., Юрчишин В.М. Внутрішньовідомчий контроль за розслідуванням злочинів. *Вісник академії прокуратури України*. 2006. № 2. С. 31–35.
2. Атишко В.П. Функція контролю начальника следственного управления в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1996. 21 с.

3. Юрчишин В.М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці. Чернівці : Родовід, 2013. 308 с.

4. Юхно О.О. Теоретичні та прикладні аспекти реалізації правового статусу керівника органу досудового розслідування при застосуванні кримінального процесуального законодавства. *Право і безпека*. 2012. Вип. 3. С. 247–250.

5. Еникеев З.Д. Проблемы уголовного преследования в современной России. *Пятьдесят лет кафедре уголовного процесса Уральской ПОА (СЮИ)* : материалы междунар. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 2005. Ч. 1. С. 277–278.

6. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків, 2007. 576 с.

7. Яновська О.Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства : монографія. Київ : Прецедент, 2011. 303 с.